

ZABUDNUTÉ POSTAVY

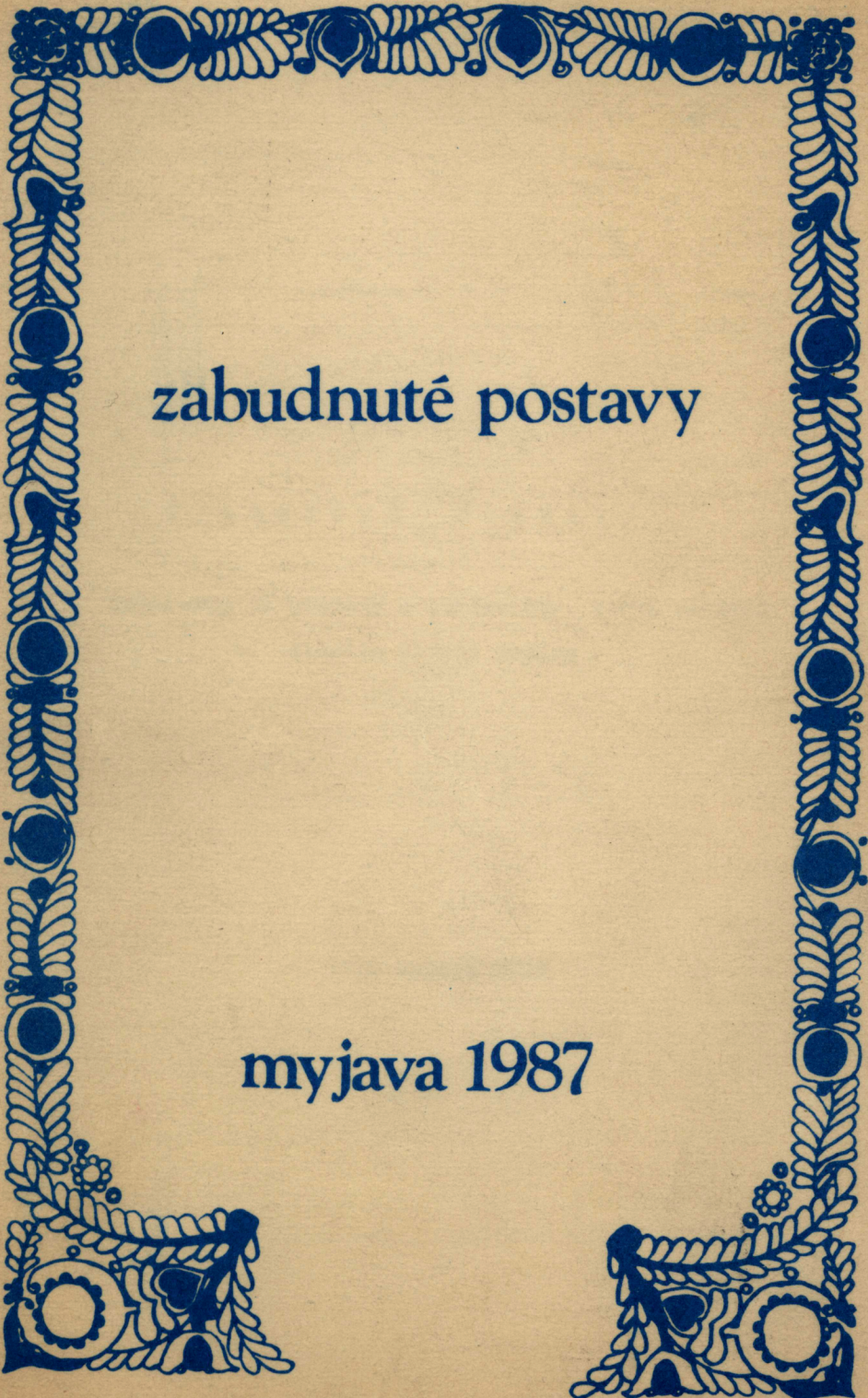

MEDZINÁRODNÝ FOLKLÓRNY FESTIVAL
MYJAVA

ZABUDNUTÉ POSTAVY

Spomienky na postavy a postavičky, ktoré patrili ku
koloritu života dediny

Myjava 2021

A decorative border in blue ink frames the page. It features a repeating pattern of stylized leaves and circular motifs. The corners are decorated with larger, more complex floral and leaf designs.

zabudnuté postavy

myjava 1987

Pri príprave 61. ročníka Medzinárodného folklórneho festivalu Myjava vznikla myšlienka na reedíciu zborníčkov, ktoré boli vydávané v 80. a 90. rokoch a tematicky nadväzovali na jeden z festivalových programov daného ročníka. Jeden z vybraných držíte práve v rukách.

Obsah a jazyk sme zachovali v pôvodnej podobe. Zborník sme obohatili o fotografie Vojtecha Mihálika, ktorý zachytil niekoľko momentov z rovního programu myjavského festivalu autorov Olgy Danglovej, Marty Botíkovej a Daniela Luthera v roku 1987.

Príbehy o postavách dedinského prostredia v minulosti sú napísané pútavým štýlom. Veríme, že sa pri nich zabavíte rovnako dobre ako my pri ich príprave. Prajeme vám príjemné čítanie!

Katarína Mičicová

V každodennom i vo sviatočnom živote na našich dedinách v minulosti mali svoje stále miesto a nezastupiteľné úlohy rôzne postavy a postavičky, ktoré dnes už upadli do zabudnutia.

Obecní správni a hospodárski funkcionári a služobníci prispievali k organizovaniu života v obci ako richtár či urbársky predseda, hlásnik, bubeník, obecný pastier a mnohí ďalší. Ďalej to boli ľudia, ktorí sa popri roľníctve zaoberali rôznymi remeslami. Boli to vyučení majstri, ale aj takzvaní naturisti, ktorí remeselnú odbornosť získali ako samoukovia. Okrem domácich prichádzali do obcí aj cudzí, či už vandrujúci tovariši alebo tí, pre ktorých bolo vandrovanie súčasťou ich remesla. Prichádzali aj obchodníci s najrôznejšími tovarmi, hudci, verklikári, ale aj žobráci.

Z dedinských osobnosti nemôžeme nespomenúť ženy – šikovnice, vždy súce pomôcť a poradiť. Či to už boli pisárky, ktoré predkresľovali vzory na vyšívanie, práčky, ktoré prali pre celú dedinu bohato zdobené oplecká, ženy, ktoré zhotovovali party, pierka, papierové kvety. Bylinkárky vedeli nielen liečiť, ale možno pomohli pričariť aj milého. A babice, tie zas pomáhali na svet celým novým pokoleniam.

V spoločenskom živote na dedine mali všetci svoje miesto utvárané tradíciou. Domáci i cudzí, každý vedel kam patrí a čo sa od neho očakáva, vedel ako sa správať i počiť si vo svojej práci.

Prinášame vám, milí priatelia, mozaiku zostavenú zo spomienok i z folklórnych prejavov, ktoré sa viazali k týmto dnes už zväčša zabudnutým postavám. Rozprávanie, piesne, príslovia, úslovia, rečovanky sme zhromaždili nielen z literatúry, ale aj prostredníctvom vedúcich a členov folklórnych skupín, ktoré v programe vystupujú. Zachovávali sme čo najvernejšie aj nárečovú podobu prejavov, ktoré nielen dotvárajú atmosféru, ale dokladajú aj rôznorodosť a ľubozvučnosť nášho jazyka.

Želáme vám príjemné, veselé, ale aj poučné a hodnotné stretnutia so zabudnutými postavami a postavičkami nielen pri uvedení programu, ale aj na stránkach tejto knižky.

Zostavovateľka

Od polovice 18. storočia viedli obce volení **richtári**. Voľba sa konala 1. novembra alebo vo vianočnom či novoročnom čase. Spolu s richtárom viedli obec prísazní. Radili sa aj so staršími v obci. Richtár nosil ako odznak svojej moci palicu, dlhú lieskovicu a vozieval sa na obecnej štvorke. Ako odmenu dostával plat z obecného - meru, to je 40 zlatých, a používal obecnú, tzv. richtársku lúku. Richtár aj prísazní skladali prísahu pred stoličným slúžnym. Richtár musel vynikať nielen majetkom a menom, ale žiadalo sa, aby mal aj primeranú postavu a dôstojné vystupovanie.

V obecnej knihe obce Košeca z konca 18. storočia sú takéto požiadavky na richtárovu osobu:

„Richtár aby písma znalý bol. Ponevač sa stáva, že všelijaké poznamenání zapísati musejú. Povinnosť richtára bude každý deň vedeti, na kerém čísle majú vartu konať je, aby v prípade nejakého ohne a nešťastí vše zariuit móhel a zato tuze zodpovídati bude! Žádnich povaláčov sem i tam chodících a túlajících a neznámych lidí - budto li remeselníci, budto li žebráci, alebo jakékoliv-li stavu by byli bez prukazu a pasu v osadách a mestečkách trpeti nebude a bavít se im nedopustí, ani i ulapí a k slúžnemu dovést dá. Najvyšší vrchnosti a slávnej stolice rozkazu zachovávatí bude. Ihned po večerním zvonení í kriky a lármy a nepokoje skrze vartášov nočný odpočinek a pokoj richtárska povinnost bude! Menších priestupkoch súdit a vládu budú mít áreštom a kladú trestat. Vášších zločincov pri skutku dostižených ulepia a v retazách pánu slúžnemu dovésti dajú.“

Richtárska funkcia bývala ozaj zodpovedná a neľahká, ale že mala i svoje výhody, o tom svedčia niektoré príslovia:

Richtár v dedine - cisár v krajine.

Komu richtár rodina - tomu ide dobre hodina.

Každý richtár podľa seba súdi.

Čiaže je to kopanica na tí štyri kopce? –

Čiažby bola, richtárova, čo nakradol z obce.

Volení boli aj **poľní a viniční richtári a hájníci**, ktorí dávali pozor na polia, pasienky, vinohrady. Títo boli podriadení hlavnému richtárovi v obci. Za priestupky mali právo udeľovať aj peňažné pokuty. Práva a povinnosti viničných hájnikov sú presne spísané napríklad v Artikulách viničných hôr vo Vrábľoch:

„Choditi budeš od hranice po hranicu, vonné v noci bez cudzej pomoci. Strážiti budeš za každou krovinou, aby ništ neskapalo. Koho by si prichytil kannuti, nepíš ho do písanky. Keby ich bolo naráz viac, nechytaj sa s nima za pás. A keby to bola žena, nepopusti, ani keď panne pred tebou na kolená. Deti do viníc nepúšťaj, lebo robia veľký hurhaj. V sobotu na obed zazvoniš na Urbanka a nikto nesmie robiť do pondelka. Naše vinice sú jako chrám, preto nikto v nich nesmie hrešiť a preklínať, aj takých napíš. Tvoja služba sa končí 14 dní po obaračkách. Za odmenu dostaneš štyri vrecia žita, dve vrecia kapusty, korunu bačkorovo a dve koruny od brázdy. Zodpovedáš za službu predstavenstvu viničnej hory, kervo bude všetky príhody a súdi rozhodovať. Až sa voľačím previniš, alebo zatajíš veci za úplatok, budeš pokutovaný ty.“

Niekedy sa však hájnikova autorita celkom zrútila, ako to spomínajú v Cíferi:

„...Nebohý Mišo Hudek boli hájnikom u nás v háji na veľkostatku. Po prvej vojne, keď páni ze statku utiekli vypukla rebovka. Každý bral čo mohol. A hájnik Hudek chudák nevedzeli, čo majú robiť, tak sa na šeco len kukali. Hen strýco Kukurička si pobral mech múky na pleco, ale chyba, bol potundžený a jak išol, potkol sa a spadol aj s mechom. Mech akurát spadol na neho tak, že ho prikryl a nemohol stat. Ako mu to neišlo, tak zakričal: „Ženy, ženy, zeberte mi z té múky!“ Ale ženy brali spiecky, tie múku nebrali. Zrazu zbadali hájnika a zostali ako skamenelé. Ten prišiel blíž a hovorí: „Ženy, keré berete, tak berte, a keré neberete, berte sa otáľto preč!“

Zodpovednosť za obec niesli aj ďalší obecní zamestnanci či funkcionári. Dôležitý bol **nočný vartáš – hlásnik**, ktorý dbal o poriadok v obci od posledného večerného do prvého ranného zvonenia. Ak v obci nemali hlásnika, chodievali vartovať rad za radom obyvatelia. Hlásnická a vartášska služba bola veľmi zodpovedná najmä v lete, v čase žatvy, keď sa zvýšilo nebezpečenstvo požiaru. Vtedy ku hlásnikovi bývala určená príslužba, tiež podľa poradia jednotlivých domov. Hlásnik mal plat z obecného a právo na vyberanie zosypu. Túto službu vykonávali starší, chudobnejší ľudia, ktorým aj skromná pláca dobre padla. Niekedy bývalo pri obchôdzke otupno, niekedy aj veselo no a inokedy zas strašidelne.

Uderila dvanásta hódzina, chvál každý dúm hospodina. Ochraňujte svjetvo, ohen, aby nebyv ludom škoden. Do spí, ten má spánek zdravý, do tancuje, ten sa baví. V šenku tam se baví šecko, a ty kukni, či máš doma dzecko. Zavrite si kačky, husi, nech vám ich tchor nepodusí.

(Zohor)

Trúbenie na hlásnickej trúbe, ktorá bývala v minulosti zhotovovaná z volského rohu, sa nieslo spiacou dedinou. Niekedy však bolo trúbenia priveľa, ako kedysi v Kšinnej.

„Mój prastarý otec bol obecným hlásnikom. Službu si vykonával statočne a bol na ňu hrdý. Lenže starký nevedeli rátať, a tak chodila s nim aj najmladšia dcéra, moja stará mať. Kolko bolo treba, toľkokrát ho zatiahla za kabenicu a on zaspieval hlásnickú: „Uderila dvanásta hodina...” a zatrubil. Raz ale sa stalo, že sa dievčička pomýlila, začala ho trhať za halenu a kričí: „Apko, apko, o jennu ste vyše zatrubili, chytro odtrúbte tú jennu!” Ale to začuli i mládenci, ktorí práve išli z krčmy, čo potom na tú dievku vykrikovali „Apko, apko, odtrúbte!” Tak sa jej posmievali.“

Ale veru nebývalo veľa času vyspávať, v posteli vylihovať. Už o tretej hlásnik budil do roboty takto:

Odbila tretia hodina, chvál každý duch hospodina. A vy starie chocholice, posadajte pod praslice, a vy mladie, vy len spíte, ešte sa vy narobíte.

(Vráble)

Vstávali nielen ženy, ale aj muži.

„Dohovorili sme sa s Gustom, že keď odtrúbi jennu hodinu, príjde me zobudit a pôjdeme do rána na cinter popásat kravy. Aj sme tak spravili, kravy sme dohnali na cinter, nech sa pasú, a my sme si salli pri kraji na jeden hrob. Kravy sa pásli a my sme šúlali bafle. Už som si scel pripaluvat a naráz ma Gusto drgne: "I ju!" Ťahala sa zdoli ze súhrady. Hned sme vyskočili. Gusto uchodel hore, ale ja len dolu do humén. Kričím: "Dočkaj, nebež, šak budeme vidiet, či má kosu." Poslúchel, dočkal. Hladíme, hladíme a naráz Gusto hovorí: "Vieš, gdo je to? Naša tetka. Ale jej tak kopnem do riti, čo to nelehní doma!" Tetka nemohla v noci spat, išla čosi do maštale a vidí, že kravy sú nenie doma, tak ich išla hľadeť. Chudá, celá biela v obrúsku, veru nám do smiechu nebolo, nalákaní sme boli poránno.“

(Horná Súča)

Veľmi dôležitou postavou bol dedinský **bubeník**, ktorý všetko vybubnoval, už to všetko roztrúbil. A že sa mu niekedy poriadne jazyk zaplietol, spomínajú vo viacerých dedinách:

„V Soblahove dáva sa na známost všetkým občanom, pánom, že dnes sa bude vyberat poplatok za psov, preto, kto má pse, nemá psa, nech si ho uváže, lebo pán richtár pokúšal psa a pes má krhlu jako nohu!“

„V Cíferi sa dáva čut! Za prvé oznamujeme šeckým gazdom, že v pondzelek sa bude dávat do árendy obecná lúka na pažici, teda na vyšlehaném. Keby v pondzeli pršalo, tak to bude v úterek, a keby v úterek pršalo, tak to bude preca len v pondzeli. Za druhé pán richtár odkazuje šeckým členom rady, že zajtrá večer bude zadržaná schôdza v obecném

dome. Ale na tejto schôdze nigdo nesmi fajčiť, gdo by neuposlúchol, fajka sa mu zebere a bude. Fajčiť sa nebude a bude!“

V Pobedime obecný sluha, hajtman vybubnoval takéto správy:

„Každý gazda, kerý má psa, mosí byť privázaný na retazi. Oznamujeme šeckým gazdom, aby splnili kontingent vajec, lebo ket tak neurobá, budú za ne popotahovaní až na okres! Dáva sa na známosť, že gazdiné, keré puscá husi do pola bez pasáka, budú chycené a zavreté do obecnej bulárne a výkupné za každú bude pet korún!“

V Dolnej Porube zas:

„Dáva sa na známosť, že nesmie nigdo prasa zabiť, pokiaľ neodovzdá krupón!“

Najvážnejší bol hádam bubeník zo Šulekova, ktorý na vedomosť dal:

„Pán richtár, prísediaci a urbársky gazda šeckým chlapom od šestnást rokov rozkazujú. Gazdom sa rozkazuje, aby káry žali. Ostatným nech zoberú rýle, lopaty, motyky a chytro nech idú ku Váhu na rajtarské, lebo veľká voda nám gát zála. Gáty sa budú opravovat tak, jak pán učitel budú dirigovat a hájnik dozerat. Gdo neprinde, potrestá sa tak, že ani kravy, kozy, husi nesmi v lete na pasínkoch pást. Preto každý nech ide k Váhu gát stavat, rozkazujú pán richtár.“

Dedina mala niekedy aj svojho **hrobára** alebo bolo zvykom, že hrob vykopali chlapi, vzdialenejší príbuzní zomrelého. V Šulekove však hrobár aj mŕtveho vzkriesil:

„Povedali mi, že Mrvák zemrev. Nuž išov som mu vzát míru na jamu. Hned ve dverách sa pýtam: „De máte tú mŕtvolu?“ Až sa tak zdvihla tá duchna a Mišo Mrvák, čo tri týdne ležal bílý ako mlynárov pomocník, hned zmeniv farbu. A čo bolo pot ním, to ani nehovorím.“

Pritrafilo sa však aj naopak, že sa poriadne vyľakali sami hrobári, ako tí z Hornej Súče:

„Raz sme išli tak zavčasu ráno pred vidnom kopet hrob. Jako si značíme, kade budeme kopat, naráz začne čosi velké na takém novém hrobje suchotat a dvíhat sa hore. Naráz to skočilo a uchodilo do humén. Keď sme sa spamatali vidíme, že to bolo jahňa. Páslo sa, chůda dúho do noci, potom si lahlo na hrob do vencóf. Ket sme prišli kopat, tak sme ho zobudili. Scelo stat, ale veniec sa mu zavesil na krk. Ono sa nalakalo a my tiež.“

Každá obec mala **zvonára**, niekedy boli aj dvaja podľa toho, či boli v obci katolíci aj evanjelici, pretože zvonár bol zväčša cirkevný zamestnanec. Zvonievalo sa na úsvite, ráno, na poludnie a večer. Okrem toho sa zvonilo, keď niekto umrel aj keď ho išli pochovávať. Chlapom tri „verše“, ženám dva „verše“. Hlas zvonov bol vraj účinný aj proti búrke. Zvláštne bolo zvonenie pri požiarí, keď sa vlastne len srdcom zvona udieralo na jednu hranu – šturmovalo sa. Ľudia počúvali a rozumeli, ako sa im zvony prihovárajú. Dalo sa poznať, či zomrel boháč:

Dom mal, role mav (Dolná Poruba)

Role mav, vinohrady mav (Šulekovo)

Vinica, pivnica, dom (Vráble)

...alebo chudák:

Trhan, škuban, nič nemal (Dolná Poruba)

Trhan, šklban, gace, klin (Šulekovo)

Riť - rond', riť - rond' (Vráble)

Tenký hlások malého zvona v Dolnej Porube zvonil vraj ženám takto:

Filoména, poj do hrobu!

Na Turej Lúke zas vravel:

Telencom sečky!

Nielenže zvony nezabudli na teliatka, nieto ešte gazdovia. V našich podmienkach veľká časť starostlivosti o dobytok však pripadala **obecnému pastierovi**. Najímala ho obec alebo spoločenstvo bývalých urbarialistov. Pastierov bolo viac podľa druhu dobytká. Vyplácali ich jednotliví gazdovia formou obilného zosypu, pre ktorý pastieri obchádzali po domoch na výročné sviatky koncom roka. Okrem obilia patril pastierovi z každého domu aj koláč a pálenka. V Šulekove chodil pastier hovädzieho dobytká vinšovať na Martina:

„Milý gazda! Od Jána až do Martina pásla sa ti koza, krava. Mal si mlieko, mal si maslo aj telátko ti odráslo. Slnko bolo, aj pršalo, pastírovi záležalo, či dobytku dobre bolo. Gazda náš, na povali zboží máš. Za pasení za každý kus mericu mne dáš. Bochník chleba i pálené mi treba lebo Martin prišov s koňom a zimu nese s batohom. Čul, keď sme sa vyrovnali, bucte tuná šeci zdraví.“

Starosti o obec síce spočívali prevažne na mužských pleciach, avšak obecným zamestnancom bola aj nemenej dôležitá **pôrodná baba - babica**. V minulosti ženám pri pôrode pomáhala staršia skúsená žena z príbuzenstva, zvyčajne matka alebo svokra, no a baba. Od druhej polovice 18. storočia mohli podľa vrchnostenských nariadení „habit“ len ženy, ktoré zložili predpísané skúšky pred príslušnou komisiou. V 19. storočí bolo zavedené povinné školenie pôrodných asistentiek. Pravdaže, ani vyškolené babice nezabúdali na niektoré magické úkony, ktoré robili či už z vlastného presvedčenia alebo na žiadosť rodičov dieťaťa. Veď kto by nechcel dopomôcť, aby dieťa bolo šikovné, múdre, zdravé, bohaté, krásne, kučeravé...

Postavenie babice v obci bolo určené aj štatútom, ako napríklad vo Vrábľoch, kde obec mala začiatkom 20. storočia dve pôrodné baby:

„...ich ročný plat činí 1 200 korún, kým nebude väčší stanovený zákonom. Pôrodné baby sú za pôrodnícku pomoc pri jednom pôrode od majetnejších oprávnené 50 korún požadovať. Pôrodné baby sú povinné nemajetným, pôrodnú pomoc úplne zdarma a vždy ochotne poskytnúť.“

Medzi dnes už zabudnuté postavy dedinského života patria žobráci. Títo bývali rôzni, buď to boli od narodenia a po celý život ľudia chudobní ako kostolné myši, iní nevládali pracovať, nemali rodinu, kto by sa o nich postaral. Nebolo inej pomoci, len ísť po žobraní, po dobrých ľuďoch. Niektorí boli invalidi, odtrhlo im ruku, nohu či pri mláťačke, či vo vojne. Boli však aj takí, čo vedeli predstierať všetky choroby, raz boli kriví, slepí, ale mali dar výrečnosti a vyžobrali si viac ako tí ozajstní.

Ľudia dávali žobrákom milodary – múku, vajcia, peniaze. Nechávali ich prenocovať v maštali, radi si od nich vypočuli najnovšie správy zo sveta. Lebo napriek všetkým nariadeniam, podľa ktorých richtári prespolných žebrákov hneď z dediny vyhnať majú! a starosť majú mať len o tých, ktorí majú v obci domovské právo. Žobráci putovali po krajine. Dokonca ani nie pešo, ale vlakom, ako ten krivý Rjecký z Košece.

„...urobili si dve barle a vedeli ich tak šikovno prispôbiť, akože majú dolámané obe nohy. A po prvej vojne, to mali žatvu. Zohnali si staré frontové vojenské šaty, čo na bluzi mali ešte stopy po vyznamenananiach. Chodili po vlakoch, ich rajón bol medzi Žilinou a Bratislavou, to im trvalo tri dni a tri noci a papierové peniažky sa len tak sypali do otrčenej infanteristickej čapice. To už barle ani nenosili domov, ale si ich nechali v úschovni v Ilave na stanici.“

*Ja biedny žebraček,
moj priateľ mesáček,
práateľka palička,
stodola kapsička.*

*Hory, doly, stromy,
to sú moje domy.
Smrť sa nebojim,
o pohreb nestojim.*

(Soblahov)

Žobrákovi, keď zomrel, pohreb vystrojila obec, v ktorej dokonal. Ako bol celý život, takéhoto človeka opradený rúskom tajomnosti, pripisovali mu magickú moc aj po smrti, ako sa o tom píše aj v zbierke spod Rokoša, zo začiatku minulého storočia.

V Závade pochovali žobráka. Na to dlhý čas nepršalo. Richtár a prisažní sa zišli, aby sa poradili, akú to môže mať príčinu a čo by bolo treba robiť. Najviac si mysleli, že príčina bude v kapse mŕtveho žobráka. „Žobráka treba vykopať!“ Ako povedali, tak sa stalo. Žobráka vykopali, ale nenašli pri ňom nič. Odvážlivcov zato potrestali.

<i>Zkade si?</i>	<i>Z Novej Vsi.</i>
<i>Čo tu hľadáš?</i>	<i>Žobrem si.</i>
<i>Kde ti kapsa?</i>	<i>Na jelši.</i>
<i>Chceš chleba?</i>	<i>Daj, daj.</i>
<i>A robiť?</i>	<i>Jaj, jaj!</i>
<i>A ženiť?</i>	<i>Hopsasa!</i>
<i>A umrieť?</i>	<i>Nechce sa!</i>

Žobrák aj s jeho kapsou a palicou sa nám však zachoval dodnes v obrazných jazykových vyjadreniach v prísloviach aj úsloviach.

*Ešte spí a žobrák už na tretiu dedinu zašiel.
Kerý žobrák sa hanbí, toho kapsa prázdna.
Vezme aj žobrákovi kapsu.
Vyšiel na žobrácku palicu.
Keď sa žobrák najel, načím mu aj do kapsy dať.*

Žobrák však nebol zďaleka jediným cudzincom, ktorý zavítal do dediny. Po svete vandrovali za svojím chlebíkom aj za remeslom a obchodom tí, čo poznali príslovie:

Kto chce jesti, musí lézti.

Aj keď v dedine boli aj domáci remeselníci, mnohí prichádzali ako vandrovníci. Boli to napríklad miškári, mäsiari, ktorí chodili skupovať dobytok, mlynárski tovariši, putujúci od mlyna k mlynu. V letnom čase,

keď nebola doma práca, nebolo čo šiť, vyberali sa do sveta na vandrovkú aj tovariši krajčírskoho remesla.

*My krajčírski tovariši,
my môžeme vandrovať,
my môžeme, my môžeme,
švárne dievky milovať.*

*Bolo lásky za dva zväzky,
za veľký voz furmanský,
a ščil už jej neostáva,
za náprstok krajčírsky.*

Aj keď krajčíri bývali mládenci oblečení po pansky, prijímali aj menej fajnóvu robotu na stavbách, aby si groš zarobili.

Za krajčírom veš, za mäsiarom pes.

V práci o Slovákoch v Uhorsku, ktorá bola napísaná začiatkom 19. storočia, sa uvádza:

*„Mnohí Slováci z Nitrianskej a Trenčianskej župy si zarábajú tým, že chodia po svete a so železným drôtom veľmi rýchlo a bez kúska tmelu scelujú rozbité hrnce a misky. Títo chudobní usilovní ľudia sa volajú **drotári**. Drotárstvo sa stalo symbolom slovenskosti, symbolom hospodárskej biedy, ale aj šikovnosti a umeleckého majstrovstva týchto dobrých remeselníkov.“*

*Ja som dobrý remeselník,
z tej trenčianskej stolice,
ja znám dobre drótovati,
hrnce, misky, rajnice.*

*Keď ja puojdem z tej dediny,
kríkajúci cez mesto,
dajte hrnce drotovati,
to je moje remeslo.*

So sklom chodievali zas najčastejšie „hornáci“ z oblastí, kde boli sklárske hute, napríklad na Vlára, v Zliechovskej a v Zlatníckej huti. Sklo roznášali na chrbtoch. Iste boli šikovní, keď okná na sedliackych domoch, umelecky poskladané z osemhranných kusov, ktoré majú sotva jednu štvorcovú stopu, poskladajú veľmi rýchle a presne. **Sklári** chodia obyčajne kvôli istote a spoločnosti dvaja-traja spolu.

Okná vybijajte, robiť dajte, chudobnému oknárovi najesť dajte!

Olejkári prichádzali najčastejšie z Turca a Oravy. Šikovne vedeli ponúkať svoj tovar, rôzne zmesi éterických, voňavých olejov, ktoré, ak zaberú, nuž sú dobré.

*Krčmárka, zborguj mi, kým puojdem s olejmi,
keď sa ja navrátim, veď ti ja zaplatím.*

Zato šafran, ten sa v minulých storočiach pestoval aj na západnom Slovensku, na Považí okolo Trenčína a v Nitrianska. Bola to rastlina dôležitá v kuchárstve, ale i v lekárstve. Pre svoju kvalitu známy bol šafran trenčiansky, „*ktorý bol už roku 1588 za zámkom trenčianskym a v podzámočkej záhrade, teraz Seč zvanej, vzdelávaný. Aj cechy museli mestu šafran oddávať. Mesto najviac na dary ho upotrebovalo, a to aj na viedenský cisársky dvor. Šafraníci však nepredávali len šafran, ale aj hodvábne a perkálové šatky, tkanice, rukavice a rôzne drobnosti...*“

*Išou milý do sveta so šafreny,
prinesie mi lajblíček cifrovaný,
donesie mi pamiatku,
prstenček aj šatku s výšivkami.*

Ako šafraníci menili svoj tovar, stávali sa z nich „**lacní Jožkovia**“, „**Bosňaci**“. Títo predávali po domoch aj na jarmokoch najmä galantérny tovar, „partieku“.

To sme však už prešli aj my od remeselníkov k obchodníkom. Pretože, „tam, kde roľa nestačí, pomáha kupectvo nášmu ľudu ...“. O obchodníkoch platili takéto príslovia:

*Kupec pravdomluvný - vojak milosrdný.
Dobre nameraj, za čo môžeš, za to zjednaj.
Ej, veď som ho neukradol, že by som ho mohol
tak lacno dať!*

Podobne ako na celom území Slovenska, vytvorili sa aj v jeho západnej časti viaceré oblasti a centrá, ktorých obyvatelia vynikli v jednotlivých druhoch obchodovania. Zvláštna zárobková činnosť, podomový obchod, sa vyvinul popri domáckej výrobe. Vlastne už za čias kráľa Mateja podomové obchodovanie upravovali zákony. Tento kráľ napríklad Staroturancov oslobodil od platenia mýta a tridsiatku, čo im umožnilo obchodovať po celom Uhorsku. Obchodovanie ako ľudové zamestnanie sa dedilo z pokolenia na pokolenie, matka priberala syna alebo dcéru už od detstva na hauzítku. Keď chodila za obchodom žena-gazdiná, vedenie domácnosti prebral za ňu muž. A naopak, ak chodil za obchodom gazda, žena musela okolo domu často zvládnuť aj mužské práce.

Pozrime sa teda bližšie na známych myjavských **pytlikárov**, na **kožkárov** z Brezovej, počúvajme, ako spomínajú **obchodníci s dreveným riadom** z Lubinej, **s hračkami** zo Starej Turej, **obchodníčky s výšivkami** zo Bziniec, či **zeleninári** zo Záhoria, **ovocinári** z Myjavy, **borovičkári**

z Bošáče, **pláteníci** zo Šaštína, **vápenkáři** z Bukovej a z Dobrej Vody. Vo viacerých obciach sa mnohí obyvatelia živilí **priekupníctvom** s vajcami, s maslom, s pečienkami.

Spôsob zamestnania obchodníkov vtlačil ich životu mnohé osobité prejavy, ako sme už spomenuli napríklad v rodinnom živote. Aj samotné obchodovanie bolo veľmi zaujímavé, ako si zadovážovali tovar, aké boli ich trasy, kade chodili, ako tovar prenášali, dopravovali, kde ho predávali – po domoch, na trhoch a jarmokoch, v stánkoch, ako merali, ako vážili tovar, ako ho ponúkali, dokonca i to, ako boli oni sami obchodníci vyobliekaní.

Zeleninári

V pestovaní zeleniny a v obchodovaní s ňou vynikla predovšetkým oblasť Záhoria. Rozvoj zeleninárstva, najmä od konca 18. storočia, súvisí s rozmachom miest, obyvatelia ktorých predstavovali hlavných odberateľov poľnohospodárskych výrobkov, medzi iným i zeleniny. Už v 19. storočí, hlavne v 1. polovici 20. storočia sa jednotlivé centrá špecializovali na pestovanie určitých druhov zeleniny a obchodovanie s týmito druhmi tovaru. Najviac sa obchodovalo so zeleninou v 1. polovici 20. storočia. Na Záhori sa obchod so zeleninou najintenzívnejšie rozvinul v Zohore, v Stupave, Máste a Lábe. Zohor a Láb sa orientovali na koreňovú zeleninu, Stupava na kapustu, uhorky, kel, koreňovú zeleninu. Z ďalších obcí, ako Borský Jur a Moravský Ján, vyvážali cibuľu, cesnak, z Malých Levár kapustu, z Lozorna fazuľu. Hlavným odbytom tovaru bola až do roku 1918 Viedeň. Zeleninu vozili od začiatku sezóny až do mája. Zeleninári sem odchádzali v sezóne až dvakrát do týždňa, v období mimo sezóny jedenkrát týždenne. Na prepravu tovaru používali vozy, na ktorých boli boky zvýšené doskami. Boli väčšie ako tie, ktoré používali pri poľnohospodárskych prácach. Vozmi odviezli naraz i 10 - 20 q zeleniny. Na cesty chodievali muži ako furmani a ich ženy mali na starosti predaj. Vo Viedni sa predávalo vo veľkom priekupníkom, v malom na trhoch a ženy často i hauzírovali, predávali po domoch, ženy, ktoré predávali, zostávali

zostávali zvyčajne vo Viedni i celý mesiac.

Po roku 1918, straty Viedne ako hlavnej predajnej oblasti, preorientovali sa záhorskí zeleninári na Bratislavu, blízku Stupavu, Modru, Pezinok, Senec, Myjavu, južné Slovensko i na trhy v Žiline a v Brne. Predávali zeleninu chodením z dediny do dediny a na trhoch. Na menšie vzdialenosti muži prevážali zeleninu na tragačoch, ženy nosili tovar v noškách. Na chrbte mali v obruse vrece so zeleninou a vpredu v uzle obrusa mali uviazaný košíček s cibuľou a cesnakom. Neskôr na prepravu tovaru používali železničnú i automobilovú dopravu.

Obchod so zeleninou nezanikol úplne ani dnes. Ešte i v súčasnosti sa obchoduje na trhoch v Bratislave, v Zohore, v Lábe, v Stupave, v Malackách, v Pezinku a inde.

Ovocinári

V pestovaní ovocia a v obchodovaní s ním vyniklo i v celoslovenskom meradle slovensko-moravské pohraničie, kam spadá senická a myjavská oblasť spolu s niekoľkými obcami na strednom Považí.

Zo senickej a myjavskej oblasti sa stali známymi v blízkom okolí i vo vzdialenejších miestach prostredníctvom ovocinárstva obce Vrbovce, Jablonica, Cerová, Myjava, Brezová pod Bradlom; v oblasti Nového Mesta nad Váhom vynikli v obchodovaní s ovocím obyvatelia Podolia, Vaďoviec, Lubiny, Bziniec pod Javorinou a Bošáče.

Všimnime si tu, akými spôsobmi obyvatelia jednotlivých obcí obchodovali, aké mali trasy a cieľové oblasti predaja, ako prepravovali tovar, v ktorých termínoch a na aké obdobia odchádzali. Napr. obyvatelia Myjavy a Brezovej pod Bradlom od júla až po začiatok zimy chodili predávať vlastné alebo vykúpené ovocie na Záhorie, južnú Moravu, do Maďarska a Rakúska. Tovar prevážali na vozoch dva a pol metra dlhých, na ktorých boli ešte košiny z vrbového prútia. Zaujímavé bolo prepravovanie sliviek, ktoré mohli pri preprave rýchlo podliehať skaze. Aby zostali čerstvé a zachovali si biely povlak, ukladali do voza striedavo vrstvy slivák a slamy.

Okrem toho každú vrstvu poľkali vodou a celý náklad prikryli senom a kŕmnou sečkou, aby sa náklad nenatriasal. Do Rakúska odchádzali naraz viacerí. Pred dedinou sa rozišli a po odpredaji sa znovu stretli a spoločne pokračovali v ceste. Po tom, čo Viedeň prestala byť hlavným odbytom tovaru, začali predávať v okolí Trnavy, Bratislavy a Záhoria.

Známymi obchodníkmi s ovocím boli obyvatelia Lubiny, Bziniec a Bošáče. Lubinčania obchodovali s ovocím, ktoré vykupovali na okolí. Obyvatelia Bošáče okrem sušeného a čerstvého ovocia vyvážali i pálenku, ktorá sa stala vo svete známa ako bošácka borovička. Z písomných prameňov zo začiatku 19. storočia sa o borovičkároch dozvedáme, že sú najčastejšie z Trenčianskej župy od moravských hraníc a z Bielych Karpát, kde rastie borievčie. V plochých, špeciálne na to zhotovených sudoch roznášajú chlapi tovar po Rakúsku a Morave. Musia byť však veľmi opatrní, lebo majú zakázané predávať po dedinách, aby nepoškodili tamojších krčmárov. Ako pašeráci sú preto stále v nebezpečenstve a trochu nápoja môžu predať len cestujúcim na hradských, alebo v najväčšej tajnosti tu i tam ponúknuť za pohárik.

Maselníci a bryndziari

Svoje poznatky o obchodníkoch s maslom, syrom a črevami J. Čaplovič v roku 1818 opisuje takto:

„Kto by nepoznal obyvateľov mestečka Stará Turá v Nitrianskej župe, ktorých takisto ako Brezovanom možná kedykoľvek vidieť skoro vo všetkých hlavných mestách (Viedeň, Bratislava, Pešť a pod.) ako predávajú syr, a tavené maslo. Zásobujú najmä trh so syrom na Dominikánskom námestí vo Viedni znamenitými produktami líptovských, oravských, turčianskych a gemerských Álp. Viedenským „hurkárom“ dodávajú ovčie črevá za viac tisíc zlatých ročne. Očistené ovčie črevá naložia doma do malých súdkov, zasolia a takto konzervované ich dovezú do Viedne.“

Obchodníci s výrobkami z dreva

Prvenstvo vo výrobe dreveného kuchynského náčinia si držal v minulosti v rámci Slovenska podjavorinský kraj - oblasť Starej Turej a Lubiny. Pritom podjavorinské kopanice predstavovali najväčšie stredisko výroby drevených detských hračiek.

Výroba dreveného kuchynského riadu a obchodovanie s týmto druhom tovaru sa začali rozvíjať od polovice 19. storočia a najväčší rozmach bol zaznamenaný začiatkom 20. storočia. Podomoví obchodníci z oblasti Starej Turej a Lubiny chodili predávať drevený riad do blízkych a vzdialených slovenských i mimoslovenských oblastí. Podomovým obchodom sa zaoberali viac obyvatelia Lubiny. Výrobky skupovali od lubinských kopaničiarov, ktorí ich vyrábali. Cesty podomových obchodníkov smerovali do Čiech a na Moravu, konkrétne predávali hlavne v Brne, v Ostrave, v Prahe, v Mariánskych Láznach, v Českej Lipe. Ďalej obchodovali i vo Viedni, Budapešti a v celom rade ďalších miest. Tak, ako u iných druhov obchodovania, i oni po roku 1918 boli nútení zmeniť smer ciest. V tomto období sa preorientovali hlavne na Čechy. Z rodiny predaj výrobkov mali na starosti hlavne ženy, kým muži sa zaoberali domácou výrobou kuchynského riadu. Ženy predávali výrobky vyrobené nielen v rámci rodiny, ale často i produkty iných výrobcov, prípadne tovar kupovali od obchodníka. Na cesty chodili v rôznych termínoch a na rozličné obdobia v závislosti od miesta predajnej oblasti. Napr.: kým na Moravu chodili pešo každých 14 dní, kde podomovým spôsobom z dediny do dediny rozpredávali tovar, do jednotlivých miest v Čechách cestovali vlakom, kde si viac žien prenajalo podnájom na 2-3 mesiace. Tu predávali nielen na trhoch, ale i po domoch v okolitých dedinách. Zásobovanie tovarom mali zabezpečené zásielkami z domu. Niekedy sa po rozpredaní dreveného riadu preorientovali na galantérny tovar. Podomovým spôsobom predávali i v oblasti južného Slovenska – v Chorvátskom Grobe, v Slovenskom Grobe, v Budmericiach, v Čataji, v Trnave, či v Senci.

Pre zaujímavosť uvádzame aspoň niektoré z výrobkov, ktoré obchodníčky na svojich cestách predávali. Boli to napríklad, varechy, lyžice, varechy s dierou na miesenie cesta, dierované varechy, vidličky, kliešte na uhorky, dosky na halušky, lopatky na múku, kyjanice na maslo, kuchynské války, soľničky, cukorničky, kolíky na prádlo, naberačky – spolu asi 30 druhov.

Bolo zvykom, podobne ako u iných druhov podomového obchodu, vytvoriť si svoje stále trasy a miesta predaja. U obchodníčok s kuchynským dreveným riadom sa stabilné predajné oblasti opakovali v priebehu 2–3 generácií žien. Veď na cesty brávali ženy svoje dcéry už od 14 rokov, po ukončení ich povinnej školskej dochádzky, aby ich zasvätili do všetkých tajov predaja, v ktorom mali ich následníčky pokračovať.

Podomové obchodníčky prenášali tovar, naraz. Náklad vážil niekedy aj 70kg. Časť tovaru mali vo veľkom koši, ktorý bol uviazaný v plachte a niesli ho na chrbte. Druhý, menší košík, mali uviazaný vpredu alebo ho držali v ruke.

Ľudová výroba drevených predmetov si zachovala svoje tradície na lubinských kopaniciach dodnes. Ešte i dnes nájdeme na trhoch niektorých zo súčasných výrobcov.

Obchodníci s výšivkami

Rozvoj obchodovania s výšivkami súvisí s rozmachom výšivkárstva, ktorý zaznamenávame najmä v 1. polovici 19. storočia a v prvých desaťročiach 20. storočia. V celom rade dedín na západnom Slovensku ich vykupovali miestni obchodníci i priekupníci.

Na popularizácii slovenských výšiviek, o ktoré mala záujem v tomto období predovšetkým meštianska vrstva u nás i mimo Slovenska, sa podieľali i priekupníčky zo Bziniec. Bzinčanky predávali na svojich cestách výšivky skupované od svojich stálych výšivačiek z oblasti Trnavy. Často však kupovali i výšivky od samotných trnavských obchodníkov.

Do roku 1913 smerovali ich cesty do Rakúska, Juhoslávie, Talianska, Tirolska a Holandska. Nenadarmo sa tradovala nasledovná anekdota podľa ktorej sa stretli dvaja priekupníci:

„Kam ideš?“ „Do mesta, a ty?“ „Ja tiež.“

– A o týždeň sa stretli v Paríži.

V oblasti výšivkárstva sa rozvinuli viaceré spôsoby predaja. V prvom rade v kúpeľných mestách Karlove Vary, Mariánske Lázně, Luhačovice, Piešťany, Trenčianske Teplice a v rekreačných oblastiach Vysokých Tatier a Álp predávali vo svojich stánkoch alebo mali tovar rozložený na lavičkách. Pritom mali stále predajné oblasti. Iným spôsobom, po domoch, predávali výšivky vo veľkých mestských centrách. Napríklad do Prahy odchádzalo naraz až 30 priekupníčok. Tovar predali za 1 – 2 mesiace.

I podomové obchodníčky s vyšívaným tovarom bolo možno poznať v cudzom prostredí podľa oblečenia a spôsobu nosenia tovaru. Bzinčanky zásadne nosili na cestách za obchodom svoj bzinský kroj. Pri predaji niesli tovar na chrbte a časť výšiviek mali v rukách na ukážku. Niekedy predávali i galantérny tovar kupovaný v Trnave, alebo na mieste predaja, často i domácu slivovicu. Stávalo sa, že so ženami chodievali predávať i muži. Keď nikto nezostal doma, hospodárstvo dávali do arendy.

Ak skupovali výšivky obchodníci, majitelia obchodov a živnostníci, ženám výšivky „zadávali“. Išlo napr. o ozdobné vreckovky, dečky s predtlačeným vzorom výšivky. Pre jedného obchodníka vyšívali výšivkárky z viacerých susediacich obcí. Tak to bolo vo viacerých obciach trnavského okresu, kde bývala bohatá výšivkárska tradícia.

Pytlikári

Dávno zašla je sláva myjavských pytlikárov. Išlo o mlynské pytličky z plátenka, ktoré na Myjave tkali kadleci, pytlikári už koncom 17. storočia.

Pytlikári mali svoje stále predajné oblasti v Rakúsku, kde mal ich tovar veľmi dobrý odbyť, ďalej v Taliansku, v Haliči a po celom Uhorsku.

V monografii o Myjave z roku 1911 sa píše:

„Volakedy každý majster chodil „na cestu“ (po mlynoch predával pytliky) a donášal pekný zárobok domov. Obyčajne chodil pešo, výnimočne na vozoch. Teraz len daktorí pytlikári roznášajú plátenko, ale ani tí z výroby mnoho odložiť si nemôžu. Najlepšie obchody prevádzajú tí, ktorí poštou rozposielajú tovar.“

Podomový obchod bol najrozšírenejším spôsobom distribúcie plátenka z Myjavy. Pytlikári tovar prenášali v rancoch na chrbte. Náklad tvorili pevne zvinuté „kopy“ (1 kopa 60 rífov plátna), stojato poukladané. Po 2. svetovej vojne výroba a obchod s plátenkom zanikol.

Vápenkári

Významným obchodným artiklom v ľudovom obchode bolo i vápno. Používalo sa pri stavbe domu, gazdinky ho kupovali na bielenie stien, ktoré sa robilo najmä každoročne pred každým významným sviatkom. Výroba vápna a obchodovanie s nim bolo rozšírené v oblastiach s vhodnými surovinami drevom a kameňom. Na západnom Slovensku to boli napr. obce Dobrá Voda, Hradište, Jabloňové, Buková, Skýcov, Borinka, Sološnica, Prievaly, Selec, Kšinná. Na zisky z obchodu s vápnom v podhorských obciach na severozápadných svahoch Malých Karpát poukazujú už i dokumenty z polovice 18. storočia. Dlhú históriu má i obchodovanie s vápnom na Dobrej Vode. Vápna rozpredávali na vozoch prakticky po celom západnom Slovensku. Dokonca i ženy roznášali vápno v batohoch, ktoré niesli na chrbtoch. Okrem toho sa vápno predávalo priamo pri peci, alebo na objednávku pri stavbe domu. Vápenkári na Dobrej Vode sa výrobou vápna nezaoberali, oni ho len predávali. Vápeníka na cestách sprevádzala jeho žena.

Od jari do jesene rozvážali vápenníci, majitelia konských povozov vápno zo Skýcova. Pred 1. svetovou vojnou predávali vápno až v Ostriho-

me. Do okolia Trnavy chodili predávať vápno „Bukovčané“, vápenkári z Bukovej.

Vápenkári vozili vápno na vozoch s košinami z vrbového prútia, neskôr s doskami na bokoch. Vápno pred dažďom chránili vrecami, voskovou plachtou. Pálenie vápna a jeho odpredaj zanikli postupne niekoľko rokov po 2. svetovej vojne.

Okrem predaja ovocia, zeleniny a iných potravinových článkov, vápna, výrobkov z dreva, výšiviek, alkoholu a podobne, bolo rozšírené obchodovanie s celou škálou ďalších produktov a výrobkov. Obchodovalo sa s olejom, vajcami, pečienkami, medom, vínom, obilím, konopami, poľnohospodárskym náradím, hrnčiarskym riadom, metlami a prútenými košmi, kožou, plátnom atď., skupovali sa staré handry, predávala sa kolomaž, hospodárske zvieratá, drevo.

Napr.: konopný olej chodili predávať v širokom okolí olejkárky z Bábu v Nitrianskej oblasti. Prenášali ho v džbánkoch na chrbtach. Z obcí, ktoré navštevovali, brali semenec, z ktorého sa olej vyrábal. Olej chodili predávať v období pred pôstom a adventom, teda v období, kedy sa podľa katolíckych zvyklostí nesmelo variť na živočíšnom tuku. Spôsob predaja malebne opisuje A. Medňanský vo svojej monografii o Nitrianskej župe:

„... v Nitrianskej župe sa dorába mnoho konopného oleja, ktorý v čase pôstu predávajú do susedných žúp. V Nitrianskej ho chodia predávať 10 – 12 ročné slovenské dievčatá, opásané krátkou koženou zásterou. S niekoľkými plechovými mierkami na opasku roznášajú olej v hlinených krčahoch s úzkym hrdlom do veľkých diaľok a kričiac do okien, ponúkajú ho sedliakom. Keďže sa olej musí platiť peniazmi, a každú chvíľu prejde 6–8 vĺ s olejom dedinou, kupujú si z neho vždy len veľmi málo. Je obdivuhodné, ako bleskurýchlo vypočítajú pritom tieto dievčatá rôzne zlomky.“

Známi boli **vykupovači vajec** z Brezovej. Vajcia vajčárovi skladovali a zhromažďovali v dohovorených rodinách. Gazdinky ich sem nosili po košíkoch. Vajčár prevážal vajcia poukladané v debnách na vozoch do Viedne. Do Viedne vozili i **kurenčiari**, brezovskí priekupníci na Myjave a okolí poskupovaný syr, maslo, kurence a vajcia. Z Myjavy a Brezovej chodili skupovať „hladné“ husy ešte začiatkom nášho storočia na Oravu, do Turca, do okolia Trenčína a celý šerek (krdeľ) hnali pred sebou do trnavských a bratislavských obcí a až do Rakúska na predaj.

Metly - dva druhy „do maštale a do kuchyne“ - chodili predávať Brezované. O čulom obchode s metlami a jeho dlhej tradícii svedčí aj údaj J. L. Holubyho:

„Minulého roku 1864 nakoľko som sa hodnoverne dozvedieť mohol, vyviezli Bošácania do 200 000 brezových metlí do Pešti.“

Hrable ešte i dodnes predávajú na trhoch a jarmokoch výrobcovia zo Sološnice.

Predajom **kolomaže** boli známi obyvatelia Vaďoviec z niektorých hrnčiarskych centier predávali hlinený riad, najviac sa spomínajú hlinené pekáče. Ženy, ktoré ich chodili predávať na jeseň, už nechceli za ne peniaze, ale zbožie, reť jeden až tri razy nasypať.

Z okolia Šaštína, kde bola v minulosti **textilná manufaktúra**, chodili pešo, s plátnom na chrbte až do Rakúska.

O **kožkároch** z Brezovej sa v r. 1818 píše:

„Usilovní obyvatelia mestečka Brezová v Nitrianskej župe obchodujú s vypracovanými alebo surovými kožami všetkých druhov. Ich obchod siaha nielen do najvzdialenejších oblastí Uhorska, ale až na Moravu. Podnikavých Brezovanov možno stretnúť skoro na všetkých jarmokoch v Bratislave, v Pešti, v Kečkeméte, v Segedíne a podobne, ale aj v Brne, v Olomouci a v Mikulčiciach. Ich ustavičné cestovanie je už príslovečné. Hovorí sa, že súdny deň bude až potom, keď budú všetci Brezovania doma.“

Medzi známymi **súkeníkmi** nachádzame medzi iným i obyvateľov Lubiny. V prameňoch zo začiatku 19. storočia sa spomína, že súkenníci vyrábajú jemné svetlomodré a tmavomodré súkno, ako aj hrubú halenu na sedliacke kabáty. Nemeria sa na lakte, ale na siahly a vyrába sa vo veľkom v Lubine. Ďalej sa hovorí, že so súkennými huňami obchodujú obyvatelia Bukovca (Nitrianska župa), ktorí dorobia mnoho tisíc laktov hrubého súkna a predávajú ho na kusy do Viedne, Prahy, Pešti a pod. V meste sa hune kupujú na pokrývanie dlážky v izbách.

V niektorých dedinách bolo rozšírené i **priekupníctvo s koňmi**. Konskí handlieri chodili predávať a nakupovať kone nielen na Moravu do Hodonína a Kyjova, ale aj do Hlohovca, Senca a Trnavy, kde sa konali známe konské trhy.

Pre zaujímavosť uvádzame i niektoré ďalšie údaje z oblasti obchodovania.

Dávno zabudnuté je **obchodovanie s kvičalami**. O obchodovaní s nimi hovorí J. L. Holuby, že z Bošáče:

„V zime odvodí sa na tisíce pentlov (pentel má 4 kusy) čvíkot (kvičal, jalovčákov; Turdus pilarus) do Prešporka a Pešti. Títo vtáci objavujú sa v našich krajoch iba v menšom počte, spomenutí kupci chodia teda do hornatých krajov trenčianskych, tam ich skupujú, tu v Bošáci do sudov ukladajú a na trhy rozvážajú.“

Ten istý autor spomína, že:

„Záhoráci z okolia Kuchyne a Jabloňového donášajú plné vrecia borových triesočiek, tak rečeného lúča, na podpaľovanie ohňa v sporáku a kachliach. Pekne rúče, ako deti hračku poskladajú tie triesočky do malých pyramíd, každú v cene jedného grajciara a čakajú mlčky na kupcov, čo sa im na trhu nepomíňa, to potom po domoch roznosia.“

Dávajte, ženičky, dávajte handričky

Podomoví obchodníci vytvárali svojím príchodom do dediny osobitú atmosféru. Rad za radom sem prichádzali po celý rok núkať a predávať svoj tovar, skupovať rozličné výrobky a poľnohospodárske produkty. Svoj príchod oznamovali pískaním na píšťalke a hlasitým, spevným vyvolávaním. Obraz o tom, akými spôsobmi upozorňovali jednotliví obchodníci na svoj príchod do dediny, si môžeme vytvoriť z farbistého vykreslenia bezprostredného zážitku autora nasledovného opisu zo začiatku 19. storočia:

„Každý podomový obchodník má svoj vlastný spôsob ponúkania tovaru. Už tón volania charakterizuje patričného, aj keď slovám sa nedá často vôbec rozumieť. V každej, aspoň trochu väčšej dedine, najmä keď leží na hradskej, počuť stále vyvolávanie v najrozličnejších tónoch. Zrazu zaznie tiahly, jemný hlas predavačky oleja, za ňou prichádza plecnatý horniak s nákladom tabuľového skla a vyzýva drsným hlasom, aby si dali spraviť okná. Dlhé mrmlanie zakončí odrazu jasným výkrikom, „Hej!“ Hneď za ním nasleduje jeho opálený krajan – drotár. Ich posledné volania ešte nestačili doznieť a už počuť silný hlas ženy, ktorá ponúka drevené lyžice, vretená, taniere a pod. Vleklým tónom sa ozýva starénka, ktorá na rokmi ohnutom chrbte vlečie náklad hlineného riadu. Do toho zavreští kostená píšťalka, ktorou oznamuje prítomnosť pekársky tovariš. Nie zriedka do toho zatercuje nosovým hlasom židovský obchodník, ktorý cez okno ponúka gazdinám sieťové čipky, hodvábné a vlnené stužky, kusy taftu na lajblíky a šnurovačky, sklené gombíky a pod. Potom nasleduje šafraník a čipkár. Za nimi kráča ťažkým krokom horniak s plochým súdkom na chrbte a tlmeným hlasom oznamuje, že má vynikajúcu borovičku a v zime zase kvíčaly. Nedôverčivo sa pritom obzerá, či ho nevysledil nejaký panský krčmár. O to veselšie zaznie handrárova malá píšťalka, ktorý svojimi ihlami, medenými prsteňmi vyláka vždy z domov mnoho žien a dievčat. Vážne si kráča mäsiar so psom a v krátkych prestávkach vykrikuje jediné slovo: „teľatá, teľatá“ i ženy, ktoré chodia kupovať husi, prednesú zase celú reč, len aby pohli gazdinú predat’

svojich miláčkov.

Do znejúcich spevavých tónov prispievali i múkarky z Myjavy, ktoré chodili najmä koncom jari, keď už ľuďom dochádzali zásoby. V dedine sa ozývalo ich spevavé volanie silným a nosovým altovým hlasom.“

Dedinčania poznali múkarky už podľa oblečenia. Z nasledovného upraveného opisu zo začiatku 20. storočia sa dozvedáme, ako vonkajší zjav zapôsobil na bežného pozorovateľa.

„To múkarka z Myjavy v bielom čipkovanom čepčeku okolo tvári, nariasené rukávce a strieborné tepané gombíky na tmavomodrom lajblíku sedela zoširoka v koši v novom vozi na pytlach plných uhorskej múky. Pred krčmou zastavovala a uzavierala obchody. Dávala ľuďom na úver múku za určitý úrok „do nového“ (t. j. do prvého zomletia z nového obilia). V zime prichádzala druhýkrát s prázdnyim vozom vyberať v naturáliách alebo v peniazoch pôžičku, ktorú poskytla pred „novým“. Viedla o všetkom starostlivé zápisky a každého, komu na jar múku požičala, upozornila, že by u nej stratil úver, keby sa na jej zimné volanie neprihlásil po vymletí s platením. Ľudia sa s ňou vždy v dobrom pokonali a nebyvali spory.“

Vzhľad **vápenkára** z okolia Senice v dedine upútal takto:

„Ako zvuk poľnice sa niesol dedinou rovný, pevne postavený pokrik vápenkára. V hnedom ovčom kožúšku do polovice stehien, lemovanom koldokola i na manžetách rukávov čiernym barančekom, chodil i za najteplejších dní. Kožuštek bol od pásu pekne do zvona rozšírený, na bokoch

zložený do dvoch faldov a vzadu mal „darmovis“, ktorý sa zbíhal od ramien k pásu trojuholníkov do špica, ozdobený strapcom. Na hlave čiernu baraniu čiapku, trochu na ucho, na nohách čierne úzke nohavice zastrčené v srdcovito vykrojených čižmách, stál po ľavej strane ľahkého voza v košinách, pomaly ťahaného peknými ľahkými koníkmi, ktorým pri každom kroku pocinkávali na chomútoch zvonky. Volanie „vápno“ opakoval pokiaľ mu stačil dych a prvú slabiku vždy zdôraznil.“

Gazdiné už poznali miesta jeho pravidelných zastávok a zbíhali sa tam s pytlami, opálkami, s trávnicami, nakúpiť za hotové alebo za vajíčka vápno, aby stavenie svietilo zvonku i zvnútra k Veľkej noci, k púti, k hodom.

Pri voze bolo plno jednaní a hašterenia, ktoré bolo viac veselé ako zlostné. Vápenkár bol chlap príjemného zovňajšku a vtipný, so ženičkami to vedel a pre žartík nikdy nešiel ďaleko. Vápno predával v kusoch, nevážil ho, ale meral drevenou nádobkou „mierkou“. Väčšie kusy roztlkal na dlani kladivom a mierku plnil tak obratne, že i keď bola vrchovatá, bolo medzi kusmi vápna vzduchu dosť. Ku každej mierke pridával neustále „bohu otcu prisahanie“, že má mierku zo všetkých vápeníkov najspravodlivejšiu.

Vápenkári z Jablonoňového, keď sa potúžili v krčme a keď bola lepšia nálada a odpredaj išiel, žartovne pokrikovali: „Ženy nedbalé, steny odrané, nelíčené, kúpte vápno!“ V cudzine prispôbovali reči tej-ktorej krajiny i vyvolávanie. V maďarskom prostredí vápenkári z Dobrej Vody kričali „Meszet vegyenek!“

Pytlikári mali zase na svojich cestách na chrbte niekoľko štočkov doma tkaného plátna, v ruke štvorhrannú tyč s označenou mierou jedného lakťa, prechádzali dedinou a monotónnym volaním: "Plátno, plátno" ponúkali ku kúpe svoj výrobok.

Podomové obchodníčky s dreveným kuchynským riadom, predávali v obci tak, že sa zložili v niektorom dome, do ktorého sa schádzali zákazníci. Predávali však i obchádzajúc z domu do domu. Všade ich už poznali podľa toho, že v ruke niesla vajcovito pretiahnutý kôš, plný ručne vyrobeného drobného kuchynského dreveného riadu. Druhý kôš mala uviazaný v režnej plachte na chrbte. Všade pod oknom alebo do pootvorených dverí a brán volala:

V minulosti prosperovalo i **handrárstvo**, skupovanie starých handár, Po dedinách sa spevavo ozýval veršík handrára od Piešťan:

*Ej, ženy, ženičky, dávajte handričky,
za dobré ihličky, za pekné špendlíčky,
dávajte, ženičky, dávajte handričky!*

Neodmysliteľnou súčasťou vybavenia handrára bola kostená píšťalka. Nôtením na píšťalke upozorňoval na svoj príchod do dediny. Prechádzajúc cez dedinu sem-tam otvoril dvierka na bránach gazdovských dvorov a zakričal: „Ženy, handry dajte, handry!“

Ženičky lákal i týmto spevným volaním:

*Dávaj, Kačo, až máš začo,
daj voľačo za ledačo,
keď si kúpiš, budeš mať,
nemusíš si požičať.*

A už sa zbiehali ženičky ku niektorej z nich na dvore, kde handrár zložil svoj „krám“ z pleca. V mechu mal šnúrký všetkých farieb do čepcov, stužky galvone do vrkočov, pradienka rozličnej farby, kľbká i štrenglíky nití, nite, ihly rôznych druhov, špendlíky, brošne, náušnice, prstienky, porcelánové hrnčeky, tanieriky, ktoré vymieňal za prinesené obnosené šatstvo a handry. Ani tu sa obchod neobišiel bez jednanja. Keď minul všetku partéku, ozýval sa dedinou jeho charakteristický spev:

*Aký pán, taký krám, aj takého koňa mám.
Aký má, taký dám, káru vodiť musím sám.
Dávajte, ženičky, dávajte handričky!*

Tovar, staré handry skupované od ženičiek, uložil na káru, ktorú poťahoval za oje a remeň z dediny do dediny. Ak sa mu nazbieralo viac handár, najal si furmana na odvoz do mesta.

Prezývky dedinčanov

V ústnom podaní sa tradovali i prezývky obyvateľov obcí, pre ktoré bolo typické určité zamestnanie, často, i spojené s obchodovaním. Napríklad v Jablonoňovom sa hovorievalo:

*Rárbošané sú kamenári,
Sološničané sú vidlári,*

*Podhradané sú pivári,
Pajštúnané vápenkári,
Hochštetnané sú senári,
Záhorané sú mrkvári,
Štvrťčané bravenčári,
Uhrané sú rybári.*

Okrem toho sa napr. obyvateľom Hrnčiaroviec hovorilo „kapustári“, Modranky „mrkvári“, Zelenče „žrebčári“. Podľa spôsobu vozenia tovaru obchodníkov s ovocím z Brezovej volali „jednokoničkári“, pretože mali do voza zapriahnutého jedného koňa. Obchodníkov s ovocím z Myjavy podľa počtu ťažných zvierat nazývali „dvojkoničkári“, Trstínčanov „prípinkári“ podľa toho, že v minulosti pomáhali furmanom, ktorí prechádzali cez ich obec cez strmé vrchy Malých Karpát a cez Jablonický priesmyk tak, že im pripínali ešte jeden pár koní aj ich previedli cez vrchy.

„Pekná pieseň sa spievala, varechárov je pochvala“

K rôznym zamestnaniam, ktoré boli spojené s obchodovaním sa viaže i ďalšia oblasť bohatej folklórnej tvorby. Ide najmä o piesne a spomienkové rozprávanie. Existuje celý rad piesní o varechároch, vápenkároch, handrároch, ktoré boli známe často z ich podaní. Napr. vápenkári z Bukovej si z času na čas na svojich cestách na vozoch zaspievali:

*Ešte sme neboli poniže Trnavy, už sa nás pýtali:
Odkád ste trhali-furmani?
Odkád by sme boli, od tej Bílej hory,
kde to vápenečko ve dne v noci horí.*

V Jabloňovom sa k predajú vápna viaže táto pieseň:

*V Jabloňovom vápno pálá, po dedinách ľudí šálá,
to sú dobrí hospodári, keď sa im tak dobre darí.*

Svojmu milému, handrárovi z okolia Piešťan, sa dievča prihovárало v piesni takto:

*Kam ideš, mój milý, na vandrovkú,
vezmi ma so sebou vedľa boku,
alebo mi podaj kus remena,
aspon ti len budem vedľa kona!*

O varechároch z lubinských kopaníc zložila ľudová muzika túto pieseň:

*Varechári remesníci,
rády sedá pri sklenyci,
rády ony spravujú,
a z toho ныšt nemajú.*

*Ide do hor, drevo vleče,
až mu dole hrbtom teče,
čo si chudák pomôže,
zhodí na zem, poreže.*

*Keď poreže, potom kálá,
pekne si to poukladá,
poukladá, okreše,
a pekne si to zreže.*

*A keď zreže, tak sporádá
pekne si ich poohládzá,
okržlí a vystúhá,
oškrábe, vysušiť dá.*

*Nabere ich hodný batoh,
ide s nyma pyšno na trh,
aby penýaze strážil,
a pálenky si kúpil.*

*Nabere ich hodnú nošu,
môžte verit namojdušu,
že penáze pekné má,
aj muzigantom z nych dá.*

*Pekná pieseň sa spievala,
varechárov je pochvala,
kdo si ju káže spívat,
mosí hned sto korún dat.*

Podomoví obchodníci, ktorí pobudli vo svojom živote dlhé obdobia mimo svojho domova, na svojich cestách po svete zažili množstvo príhod a stretnutí, ktoré sú zaznamenané vo forme spomienkových rozprávání.

Uvádzame rozprávania bývalých podomových obchodníkov z Lubiny a Bziniec pod Javorinou Milana Ragalu a Alžbety Slávikovej. Prečítať si ich môžete čiastočne upravené podľa toho, ako ich zapísala Mária Čambalová na svojom výskume ľudovej prózy v Podjavorinsku v r. 1972. (Z autorkinho zápisu pochádzajú i nasledovné stručné charakteristiky rozprávačov.)

Milan Hagala, ktorý sa narodil v roku 1909, začal chodiť ako štrnásťročný s otcom na hauzíрку. Do sveta chodil do roku 1939, i cez vojnu a po nej do roku 1948. Najviac chodil do Prahy, po vojne i po Slovensku. Naďalej zašli do Martina, do Zvolena a Nitry.

Alžbeta Sláviková z Lubiny, narodená v roku 1908, chodila za podomovým obchodom od pätnástich rokov. Chodila do Čiech, na Moravu, ale i do Viedne.

Rozprával Milan Hagala: „No chodil som do jenného úradu napríklad, tam, to bola manželka generála žandárstva. Seriózna ženská, vždicki kúpila odomňa, a hovorí mi: „Pane Rágala, vzála bich si, ale mám ešte něco kupovať, a mám hodně zavazadél, kdibi ste přišel tak večír k nám a prines mi to. Do bitu.“

Boli akurát kmotr se mnú tam. Ná hovorím:

„Dobre milostivá pani, já vám to donesiem, ale neviem ani gde bíváte.“

„Ve Vršovících, tam a tam.“

„Poznám to reku, šak chđím do tej ulice.“

Já tam večer už idem aj s tím kmotrom. Asi deset flašek som tam niéssel. Bola také vilka, zazvoním, narás, otvorá sa dvere a vidím, generál žandárstva. Klobúk som mal ešte na hlave, ale mi ho samo, sa mi dvíhol. No, ale reku zme, ale zmne trafili ščul, generál žandárstva.

On to videl ten generál. Mi hovorí: „Žáné strachi, jen pojte dál." No už ket tak, ... už zme doma.

„Mami, máš tadi návštěvu."

Ale on už vedel, pán generál, vedel, teda, že prídem, tak vedel teda, že som ze Slovenska. „Sednite si."

Zme si sadli, ale videl som tam ti široké pási na tých galotách, práda, červené, a on mi hovorí ten generál: „Promiňte, pane, ale vi ste se nějak tak čudne zatvářil, kdiž ste mne videl."

Tak hovorím: „Pane generéle", reku, „skutočne, trhlo semnú", reku, „gde, som to vlastne vléžél."

„Ná moja pani vám nepovedala?"

„Né, ona mi takého nehovorila nič."

„Ja som to na vás pozoroval, že takoví zarazenej ste zostal."

No a potom, pán generál pekne otvoril flašku a jednu flanderu zme vám vipili, fšeci štiriá, on ze ženou a já s kmotrom. No reku, hovorím: „Takícho kunčoftov si," reku „visoko vážim a ctím. Predám to, zarobím a reku ešte aj polovičku vipijem s toho."

Rozprával Milan Ragala: „Ná len sa Širilu Daniša spítajte, Krchnarích. Ten chudák, jenno ucho mal červené, druhé mal zelené, líco žlté, toto modré, šelijákimi farbámi hral. Ráz zme tak z jenním kamarátom ich išli kontroluvat. Teda zme sa takto oblékli, kňírki - teda fúski zme si dali, okuliáre, také cilindre zme si vipoščali, tajná polícia. A len, poslali zme z našich lidí, friško, tam ich bolo tuším asi desat lebo dvanás ubitovaných v jennom, v jennej izbe a narás, pribéh, hovorí: „Polícia tajná ide, chodí tu po kvartíroch, kde bívajú Slováci."

Ná ten Širila Daniš išél dole schodámi a som ho stretél.

„Kde ste bil, pane?" já hovorím po česki.

„Ale, bol som tu hore."

„Vodkuď ste vi."

„Já sem ze Slovenska."

„A co tadi deláte?"

„No, som tadi, som za opchodom."

„Máte povolení?"

„No mám."

„Tag mi ukášte."

„No, já tuto nebívam, já bívam vedla v baráku, tak já vám ho donesem."

„Ale určite", reku „přidite sem."

Nie že po jennom, ale po tri schodi skákal dole. Tak sa práda, čo sa nalákal. A keď už začal utekať, mňa mohlo prasknúť, já som sa začal rehúnať, ale tak, aby ma nepočul a kamarád hovorí:

„Nesmej sa."

„Čobich sa nesmál, šak keď vedel, že sme to mi, že ich takto preháneme, šak vieš čo nám tí porobá? Zbijú náz jak hadov."

Potom sa dozvedel. Teda, že sme to boli mi. Že čo som mu já strachu tedi narobil.

A ščil keď ma negdi stretne, už mi hrozí: „Ěj, ale tis ma ale porádnou prehnal tedi."

Rozprával Milan Ragala: „... a teda, že ten transport aby som objennal. Tak som objennal. No ale keď nás ešte nebolo dos, tak som sa vipitoval tých známich, že k Velkej noci ktorí idete domov, jak bi ste chceli tak môžete aj s nami íst, tím transportom.

...jennému hovorím, že či bi neišél s nami transportom.

... Ó né, s Prahi a transportom... „já si v kartičkách, budem hrat mariáš, já si na ten richlikoví příplatok zarobím. A pôjdem pekne jak pán, v richliku. Ná, čo já sa budem terigat v osobném vlaku? Nie, já pôjdem richlikom."

„Prosím, já, nenútim nikoho, to je dobrá vuóla každého."

... ráz bolo tolko, že už jedenadvecat náz bolo a ešte se prihlasovali. Dobře, tak mislím pres tricat náz bolo no tak, keď zme už išli domov, tak já som vibavil pre šetkách teda lístek, na jeden lístok, šak teda tricat tri náz bolo. Tak som to zaplatil šetko. No a ten dotiční potom ... karti hral, prehral mislím

Medzitím mali kúpení klobúk noví aj fajku, takú virezávanú, takú jágerskú, peknú fajku.

...sme prišli na nádražie, na Masarikovo nádražie, ottál zme išli, tak že oni idú tiež s nami. Reku, s námi, môžete ísť, ale lístok vám nemôžeme... mi už máme, reku, lístok, je náz tricettri, tak to je.. Ale preca abi zme ho zobrali.

Reku, nemôžeme vás zobrat, keď už potvrdené razítko, podpísané šetko, tak... Ale nakoniec ... Dobre, tak môžete, reku šak, miesta bude ve vozi dost. No tak, tam zme mali vihradení ten voz, ten vagón, ná já sa pítam tam vrátnika, kedi nás pustiá, lebo vlak už bol pristavení tam.

No že tak asi za desat minút.

No tak prideme, sadneme si do vlaku, každý už šunku, lebo tú kost ot šunki, za desat, za dvanásť korún už musela bit dvojkilová tá kost aj s tým mesom teda, šunka. Každí zme si vitiáhli, zajedli, no a za jedlom každý mal už pripravené pivečko..., no a zapálil si každý cigaretu pravda.

A už jak zme sa tak s Prahi pohli, prichádzali zme Libeň, to je prvá zastávka s Prahi. Praha - Libeň. Ná, ... a ten jeden, práve čo to s nami išel, hovorí: „Ale už chodím do tej Prahi kolko, ale ešte som Prahu nevidel v noci jak vizerá. Mosím otvórit a pozret sa." Reku „Nech sa páčí."

Zme otvorili okno. Vlak išel práda takto smerom. Praha zostávala jako tam. Otvóri okno, pozre sa a klobúk mu zbral viéter, tam mal lístok ten, na vlak, a jak mu ten klobúk zbral, hovorí: „Jaj!" A tedi mu fajka vipadla z hubi.

No. Mi už zme, mi už zme boli pod lavicami. Smiáli zme sa, rehúňali. No právda. Klobúk preč, stopadesát korún v kartách, fajka, lístok. Prišiel sprievodca. „Cestovné líski." „Mi sme transport, s transportom".

Došiel za mnu. ...Číta, číta - „Vo jednoho je tadi víc" „To", reku „neni možná. To ... neegzistuje."

Číta. „Vo jednoho je víc vás tadi. "

„No tak, podme čitat."

.... ale sám som sa nepočítal...

„Je nás tricettri."

„Né, tricetštiri vás je."

„Tak... (znova počíta)... tricattri."

Sprievoca hovorí: „A vi? Vi ste sa preca nečítal."

Já hovorím, že som sa čítal.

„Tak ešte ráz."

„ ... máte pravdu, je nás tricatštiri." „Dobre, tak kto? Kto neni na tom zozname?"

Já nechcel som, práda, zraďit, no a oni mu potom hovorá: „Ále,“ že „ked už mám tólku škodu, nech už tich, tich štiricat lebo padesát korún", že „nech čert vezme. Já", reku. Tak sa prihlásili. No tak potom napísal im lístok, platil štiri koruni za úradní víkon. Tagže fakticki tá cesta ich stála stopadesát, štiricat korún klobúk, štiricat fajka, to je osemdesát, plus lístok a potom ešte druhí lístok si moseli kúpiť, ... tag ich to stálo asi za dvestopadesát korún.“

Rozprával Milan Ragala: „Nuž hovorím, veselo, tak mladí zme boli, nuž, ženáci mladí, no tak žení nás dicki viprovádzali, na Starú Turú a potom náz aj čakali. A to už ked zme prišli na Mijavu, to už každý, v jennom okne zme stáli, ačkoľvek zme boli v jennom kupé a to už z Mijavi už každý kerí budeme prv ženi videt. Už z Mijavi zme hladeli.

Jeden ráz zme boli milo prekvapení teda. Těš tento Kučera, já a nejakí Slávik. Prišli zme domov a manželki nás čakali šetki tri, na Starej Turej a práda, kolko, rok-dve každý bol ženatí, no tak. Naras, schádzáme z vlaku, každý mal aj ruksak, aj kufor, aj nejakú tašku ešte, aj nejaké zavazadlo. No šak s Prahi ket sa išlo, dicki človek už nakúpil volačo. Na manželki veru tí len dívali sa, ešte hovorí ten Peter: „A čo henti. Ani sa nepohnú." No reku „Kdohovie čo je.“

No prišli zme po nich, horko-taško nám každá ruku podali. A mi jak sprostí len: „A čo sa stalo?" A to nám jeden kamarát zafíruval, išel o dva dni prv, s Prahi, ten nám to zafíruval a mi zme nevedeli o ničom. A porát, práda, čo bolo prvé, tak reku, ideme si volačo vipit a potom peški domov. No a ten kamarát tretí, čo je tu, ten Slávik, prišli zme do hostinca, hovorí: „Dajte nám liter vareného vína.“ A jeho žena hovorí: "Ale já ho na mu dušu platit

nebudem za teba. "A mi jak sprostí zme hladeli. No mi ideme ze kšeftu a ti budeš za nás víno platit.

No tak vipítal on, vipítal som já a vipítal aj ten Kučera. Každí práda liter zme pítali. No tak zme teda povipíjali a išli zme domov. A ida cestú práda, to bolo k Vianociam, snehu bolo. Peter išel popretku, já fprostretku a Rudo po nás. Ná ti dva, Peter za mnu, na Sušení uš sa dohaduvali. Rudo išel hrackú a mi teda takto ces Sušenie.

No moja žena téš velice zmlúvna nebola se mnu teda, no tak cifruvala si trošku. No a, čo reku henti dva, stojá, ozrem sa na druhú stranu, aj ti dva stojá, hádajú sa, na mi dva čo reku, budeme len takto „šak aj mi sa hádajme."

No že „šak mi si to až doma poviéme." Ó, reku, volačo mosí bit.

Přidem domov, právda, nakúpené som doniésol, už zme mali córku, tedi, aj pre córku, aj pre ženu, aj mislím svokrovcom čosik tam bolo. Vitáhel som peniáze, dal som jej prosím pekne tedi tisícosemsto korún. Len hovorí: „Jag je toto možné?" „A čo sa ti", reku „vidí málo?"

„Čobi." A stopadesát korún porád odložila. Ná že:

„Títo mosím vrátit."

„A čo sis", reku „vipožičala?"

„Ale čobich si vipožičala."

„Ná prečo mosíš vrátit. Šak malas mi napísať, že nemáš peniaze, bol bi som ti poslal."

„Nie, nie, toto mosím vrátit."

"Nále komu?"

„Tomu, od koho si si vipožičal ti."

„Já? Já som si od nikoho nevipožičal."

„A do tich karét?"

„Do jakích karét?"

„Podívaj sa. Tis si stopadesát korún vipožičal, Peter stopadesát korún si vipožičal, aj Rudo si stopadesát korún vipožičal. A fkartách ste to prehrali."

„Ked zme prehrali, tag zme prehrali, ale já", reku „já som karti nehrál, ani ani" reku „jeden z nás."

Ten kamarát išel o dva nni prv a takí huncút to bol, srandovní, ináč

kamarátski ból, ale tak potštouchnul ti ženi. Na kedzme boli mladí ženáci ešte, mi zme si kamarádi rozumeli, ale ženi nerozumeli nám. Ja to mi berieme.

Žena mi povedala teda, že ot toho a ot toho som si do karet vypožičal.

„To,“ reku „nie.“

„Šak já si ho zato vypožičám!“ Jako toho kamaráda čo to zvestuval na nás. Né já som potom na druhí den schválne išél do Bziniéc a hovorím mu: „Rudo“, Rudo sa volal „móžeš hocikedi príst do Lubinej, ale mojéj sa na oči neukazuj, lebo tá, tá ti vispieva svoju inštanciu takú, že teda budeš pametat do smrti.“ Aj sa jej veru vihiibal hádam aj dva roki.

Rozprával Milan Ragala: Já, ket prvíkrát žena išla se mnu do Prahi. Já sem si ždicki hladal takích, teda lepších lidí no. Ket som ju prvíkrát zobral, prideme do jenného miesta, jennému inžinierovi, dve cérki mal, ná a, tag já som si zobral ti likéri a manželke som dal víšivku. Ked nepredáš reku jenno, tak pokúsime sa druhé. No tak, pán inžinier si vibrál likéri a hovorím: „Pán inžinier“, reku „a zase tu ot pani neco kúpte, má peknú víšivku.“

„No jo, no, no tak maminko, viber si.“

Tak maminka si vibiérala a naráz už ket si vibrála, píta sa:

„Pane Rágala, tak co stojí ten obrus,“ obrus si vibrála. No neviem, stál tuším dvestoštiricať korún a já som pítal zan tuším tristoďvacať. Lebo tristošesdesiat, neviem už, tristošesdesiat, ano, tak stodvacat korún som...A hovorí reku, píta sa: „Kolik stojí?“ „Tristošesdesát.“

A moja mi hovorí: „Čobi, šak len dvestoštiricat stojí.“ Já som ju zahrákel, abi bola ticho, reku šak –

Hovorí: „Tis sa omílil.“

„Čobi som sa omílil.“

Ona mi hovorí: „Ked len dvestoštiricat.“

Já som potom..., abi bola ticho, abi sa neplétla do toho. Já som jej povedal: „Ti len pozoruj, ako sa to predáva!“

Rozprávaľa Alžbeta Sláviková: *Mala som takú sčasnú náhodu, takú sčasnú nohú som jeden ráz vikročila. No tak, já hovorím, bola švagríné tam a tá hovorí, že:*

„Já idem tot na VinehauptŠtrase.“

A já sa tak pozrem: „Já idem na tento dom.“

Išla som na ten dom a tam býval taliánski velvislanec. Som natrafila. A mal štiri céri, tak ten od nás kúpil, no já som tam štrnás dní nosila, takú kopu tich víšivék jak, jak ten kredenc víše ešte jag já, ten toho mal na kope.

Seci mi hovorili: „Počkaj, šak sa ti dostaneš, šak to ti dzeši voziš,“ lebo mi to nigdi neplatil. „Ti to len gdesi nosíš.“

Oni nám to nesceli platit, že sa báli, že viac nedoneseme. Že viácej neprídeme, a oni sceli vibavíť šetki ti štiri céri.

A aš to šecker mali, potom on si sadél do takej klubovki velikéj a uš zal ti lajstrá, každí den čo sa donéslo, to sa šetko ti účti písali, práda, ja som to spisuvala, počítala. On sa len tak zvisoka kukél:

„No kólko to robí?“

No tak pozrel se na tí papiéri, jenním šmahom viplacil a - tada dobre zme tam pochodzili uňho. Moc zme tam velice predali.

Rozprávaľa Alžbeta Sláviková: *Keď já som sa narodila, mamička moja ma nosievali ze sebú. Malinkú, kojili ma. Poldruha roka ma kojili a vozili ma v káre, taká dvojkolesová kára bola a tam mali ten tovar, strižní, damaški, flaneli a šetko možné, a mna f tej káre, šátor mali a tú káru tahali na sebe, tatičko z mamičkú.*

A tak ma po tom svece vozievali. Pretože im predemnú jedno dietatko umrelo čo necháli opatruvat a báli sa že abich jako aj já neumrela, tak mna že teda už aj budú kojit dokál budú mocit a teda že tak.

A ket prišli kedisik do tich Buchlovíc, boli téš f tom kaštiéli Bertoldovém, f tom, ten hrábie čo tam býval. Mamička tam predávali a oni kupovali od nich. A tatičko moj chodili okolo toho, okolo tej záhradi, okolo plota se mnú. A já som uš plakala a uš bich bola hádam pila práda, ná tag oni sa, tá hrabienka

sa pítali, že: „Čie je to džiéta. Čo je to za muža čo také pekné džiéta nosí."

Že som bola velice len pekná, tučná. Ná oni že hovorá, no že: „To je moje." Ná, že, jag je to možná že také džiéta, jej céra že jaké suché, chudé má džiéta, že čo mu len dáváte.

„No já ju kojím. Furt ju kojím."

Šak aj oni majú kojnú. Jag je to len možná. „Jaké čisté ho máte."

Bola tam jenna z Vienna jakási šlachtična a mamičke hovorí, že: „Šak vám je to džiéta aj na optíš, keď ho tag mosíte ze sebu vodit. Predajte ho."

...Dicki mi to mamička viprávali. „Mohlas sa", praj, „mat dobre, bola bich ta predala." „A čo ste ma", reku „nepredali."

Ná že povedali tej hrábience, že „Tolko penez nemáte", že „ani celé Buchlovice keď mi dáte, tak ju nedám."

Literatúra a pramene

Bednárík, R.: Ľudové výroba vápna. Sborník FF UK. Musaica, 13, 1962, s. 70 - 114.

Bodnár, J.: Myjava. Myjava 1911.

Čambalová, M.: Výskum ľudovej prózy na Podjavorinsku. Archív SNS 538/72.

Čaplovič, J.: Slováci v Uhorsku. In: Urbancová, V.: Počiatky slovenskej etnografie. Bratislava 1970.

Drábiková, E.: Strediská zeleninárstva a obchod s ich produktmi. Slovenský národopis, 28, 1980, e. 129, - 146.

Falťanová, L.: Ľudový obchod v okolí Trnavy, rkp.

Holuby, J. L. : Národopisné práce. Bratislava 1958.

Kahounová, E.: Domáce spracúvanie dreva na lubinských a staroturanských kopaniciach. Archív SNS 10/59.

Kahounová, E.: Ľudové ovocinárstvo na Slovensku, rkp.

Kollár, J. : Národné spievanky I., II., Bratislava 1953.

Krištek, I.: Zeleninárstvo na Záhorí. Zborník SNM, 56, 1962, Etnografia, 3, s. 7 - 32.

Pavlík, V.: Vzpomínky na podomní remesla a obchod na Horňácku. Slovácko, 4, 1962 - 1963, s. 101- 113.

Pekarovičová, Z.: Podomový obchod v Kopaničiarskej oblasti Bielych Karpát. Diplomová práca. Katedra etnografie a folkloristiky. Bratislava 1974 .

Surový, J.: Spoločenstvo obce Košeca v zrkadle archívnych dokladov. Národopisné informácie 1/1986, s. 7 - 38.

Surový, J.: Život v Košeci po r. 1900, Národopisné informácie 1/1986, s. 71 - 105.

Slovensko 3, Ľud 2. časť, Bratislava 1975.

Ušák, J.: Podomový obchod, In: Stará Turá, Bratislava 1983, e. 100 - 102.

Záturecký, A. P.: Slovenské príslovie, porekadlá, úslovia, Bratislava, 1974.

Materiály z folklórnych skupín: Horná Súča, Dolná Súča, Soblahov, Poruba, Pobedim, Kšinná, Vráble, Turá Lúka.

ZABUDNUTÉ POSTAVY

Spomienky na postavy a postavičky, ktoré patrili ku koloritu života dediny

Zostavila: PhDr. Marta Botíková, Csc.
Časť o obchode spracovala: Ľuba Faltánová
Zodpovedný redaktor: PhDr. Jozef Vozár, predseda prípravného
výboru ZFMS Myjava
1. vydanie: Prípravný výbor ZFMS Myjava ako
účelovú publikáciu
Rok 1. vydania: jún 1987

2. vydanie (elektronická publikácia) pri príležitosti festivalu MYJAVA
2021 vydalo Centrum tradičnej kultúry v Myjave v roku 2021

Pripravila a obálku navrhla: Katarína Mičicová
Fotografie: Vojtech Mihálik
Miesto 2. vydania: Myjava

CENTRUM TRADIČNEJ
KULTÚRY V MYJAVE

